

І. Є. Якубівський, докт. юрид. наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра цивільного права та процесу
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: yakubivskyy@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5322-249X>

ТВОРИ АРХІТЕКТУРИ ТА ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Актуальність дослідження проблем авторського права на твори архітектури обумовлена посиленням ролі інтелектуальної власності як важливого чинника економічного та соціального розвитку, а також процесом оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства у напрямку його наближення до європейських стандартів. Твори архітектури не одразу стали об'єктами авторсько-правової охорони, проте станом на сьогодні закріплені в якості таких як в міжнародних актах, так і на рівні національного законодавства більшості сучасних країн світу. Це породжує питання щодо авторсько-правової природи твору архітектури та його місця серед об'єктів авторського права. Ці питання вже ставали предметом наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних науковців, проте станом на сьогодні вони так і не отримали остаточного вирішення. У статті звернуто увагу на те, що законодавство України, так само, як і Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів та законодавство багатьох інших країн, визнає об'єктами авторського права, з одного боку, самі твори архітектури і, з іншого боку, креслення, ілюстрації, пластичні твори та ін., що стосуються архітектури (будівництва). Наведено аргументи на користь такого підходу та доцільності його збереження в законодавстві України. Наголошено на недоцільності віднесення твору архітектури до творів образотворчого мистецтва. Зроблено висновок, що в системі об'єктів авторського права твори архітектури разом із творами містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну, утворюють відносно самостійну групу, проте в межах цієї групи становлять окремий вид. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавчого визначення твору архітектури. Проведено розмежування твору архітектури, з одного боку, та проектної документації, будівлі, споруди тощо як матеріальних об'єктів, у яких виражено такий твір.

Ключові слова: інтелектуальна власність; авторське право; об'єкт авторського права; оригінальність; об'єктивна форма вираження; твір архітектури; проектна документація; будівля; споруда; твір образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. Сучасне авторське право охороняє широке коло результатів духовної творчості людини в таких галузях, як література, різні види мистецтва, наука тощо. До кола об'єктів авторського права належать, зокрема твори архітектури. Закріплення такого виду об'єктів авторського права, як твори архітектури, вимагає вирішення питання про те, що таке твір архітектури з позиції авторського права, та яке його місце в системі об'єктів авторсько-правової охорони. Вирішення означених вище та пов'язаних з ними питань є необхідним

в умовах оновлення законодавства України у сфері авторського права у напрямі його європеїзації, що виразилося, насамперед, у прийнятті у 2022 році нового Закону України «Про авторське право і суміжні права». Триваючий зараз процес оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства України передбачає, у тому числі, модернізацію положень Книги 4 «Право інтелектуальної власності», включаючи ті, що стосуються авторського права та його об'єктів, що посилює актуальність проблематики авторсько-правової охорони творів архітектури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику авторського права на твори архітектури досліджували такі науковці, як А. О. Вербицька, Є. А. Греков, Н. М. Мироненко, Л. І. Работягова, Х. Ю. Тарасенко, А. С. Штефан, О. С. Яворська та ін. Проте, у роботах зазначених авторів питання про сутність твору архітектури та його місце серед інших видів об'єктів авторського права не отримали остаточного вирішення, а, відтак, існує потреба у подальшому їх дослідженні.

Мета статті полягає у виявленні, аналізі та вирішенні основних теоретико-прикладних проблем, пов'язаних із визначенням поняття твору архітектури та його місця в системі об'єктів авторського права, а також у формулюванні пропозицій щодо удосконалення законодавства України у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Твори архітектури як окрема категорія об'єктів авторського права почали користуватися правовою охороною не одразу. Це можна простежити як на рівні міжнародних актів у сфері авторського права, так і в національному законодавстві різних країн.

У первісному тексті Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів 1886 року [1] серед видів літературних та художніх творів називалися лише ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектури або наук, тоді як твори архітектури в цьому переліку не фігурували. Останні з'явилися лише у Берлінському акті Бернської конвенції 1908 року [2], причому такі види творів, як ілюстрації, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до архітектури, були залишені. Даний підхід був збережений і в наступних редакціях Бернської конвенції. Відповідно до діючої редакції ст. 2(1) Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів [3], поняття «Літературні і художні твори» охоплює, з одного боку, малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії і, водночас, ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектури або наук.

На рівні національного законодавства окремих країн закріплення творів архітектури, як окремої категорії об'єктів авторського права теж відбулося не одразу. Наприклад, Авторський закон Австрії 1895 р., який певний час діяв на окремих територіях Західної України, відносив до творів літератури і мистецтва твори образотворчого мистецтва, зокрема «малюнки, рисунки, пляни та начерки для архітектонічних робіт». Причому містилося застереження, що «твори будівельної штуки сюди не належать» [4, с. 919-920].

У праві Великобританії «художні твори архітектури» (architectural work of art) як різновид художніх творів вперше були передбачені Законом про авторське право 1911 року [5]. Стаття 4 чинного на даний час Закону про авторське право, патенти і дизайн 1988 року [6] відносить до поняття «художні твори», з одного боку твори архітектури, що є будівлею або моделлю для будівлі, і, з другого

боку, графічні твори, зокрема будь-який малюнок, рисунок, діаграма, карта, діаграма чи план. Особливістю права Великобританії, було і залишається те, що поняття «твір архітектури» стосується лише тривимірних об'єктів – будівель та їх макетів (моделей). У свою чергу, плани (креслення) об'єкта архітектури за Законом 1911 року охоронялися як літературні твори, а за чинним Законом 1988 року охороняються як графічні твори.

У США твори архітектури як окремий об'єкт авторського права почали охоронятися лише після прийняття у 1990 році Закону про охорону авторського права на твори архітектури (Architectural Copyright Protection Act), який був спрямований на приведення законодавства США у відповідність до вимог Бернської конвенції [7, с. 873-874]. Відтак, у діючій редакції Глави 17 Зводу законів США (U.S.C.) до творів, які охороняються авторським правом, віднесено, зокрема твори живопису, графіки та скульптури (§ 102 (a)(5) U.S.C.) та архітектурні твори (§ 102 (a)(8) U.S.C.). При цьому у § 101 U.S.C. закріплено визначення відповідних понять. Архітектурний твір – це проєкт будівлі, втілений у будь-якому матеріальному носії вираження, включаючи будівлю, архітектурні плани чи креслення. Твір включає загальну форму, а також розташування та композицію просторів і елементів у дизайні, але не включає окремі стандартні елементи. У свою чергу, до творів живопису, графіки та скульптури належать двовимірні та тривимірні твори образотворчого, графічного та прикладного мистецтва, фотографії, гравюри та художні репродукції, карти, глобуси, діаграми, схеми, макети та технічні креслення, у тому числі, архітектурні плани [8]. Як зазначають американські дослідники, архітектурний дизайн, втілений у будівлі, отримує лише обмежений захист, який надається архітектурному твору відповідно до 17 U.S.C. § 102(a)(8). Дизайн, втілений у будь-якому матеріальному носії вираження, крім будівлі (наприклад, архітектурні плани та макети), має «подвійний» захист. Закони США надають архітектору одне авторське право на архітектурний твір, а інше – на плани чи креслення відповідно до 17 U.S.C. § 102(a)(5). Копіювання може порушувати одне або обидва ці авторські права [9, с. 19].

Відповідно до ст. L112-2 Кодексу інтелектуальної власності Франції [10] творами у розумінні цього Кодексу вважаються, зокрема твори малюнка, живопису, архітектури, скульптури, гравюри, літографії і, з іншого боку, плани, ескізи та пластичні роботи, що стосуються географії, топографії, архітектури та науки.

Схожі підходи зустрічаємо і в законодавстві інших країн, таких як Грузія (ст. 6 Закону Грузії «Про авторське право і суміжні права» [11]), Литва (ст. 4 Закону Литовської Республіки «Про авторське право і суміжні права» [12]), Молдова (ст. 7 Закону Республіки Молдова «Про авторське право і суміжні права» [13]), Німеччина (ст. 2 Закону про авторське право і суміжні права Німеччини [14]) та ін.

Законодавство України у сфері авторського права теж ґрунтується на подібній позиції.

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 433 ЦК України [15], до творів, що є об'єктами авторського права, належать, з одного боку, твори архітектури (абз. 7) і, з іншого боку, ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються, зокрема архітектури (абз. 10).

Відповідно до ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [16], об'єктами авторського права є, зокрема твори архітектури, містобудування,

садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень (п. 11) і, водночас, ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, будівництва та інших сфер діяльності (п. 15).

Такий же підхід відтворений і в ЗУ «Про архітектурну діяльність» [17], відповідно до ст. 29 якого, об'єктами авторського права в галузі архітектури є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури.

Отже, законодавство України про авторське право і про архітектурну діяльність визнає об'єктами авторського права у сфері архітектури:

- по-перше, самі твори архітектури (абз. 7 п. 1 ст. 1 ст. 433 ЦК України, п. 11 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»);

- по-друге, креслення, пластичні твори та ін., що стосуються архітектури (будівництва) (абз. 10 п. 1 ст. 1 ст. 433 ЦК України, п. 15 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»).

У зв'язку із цим, постає питання про правильність такого законодавчого регулювання. У літературі щодо цього висловлені різні точки зору.

Так, Є. А. Греков наголошує на невідповідності теоретичним розробкам положень чинного законодавства, які визначають два самостійні об'єкти авторського права в галузі архітектурної діяльності: по-перше, твори архітектури, та, по-друге, ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються архітектури. На думку дослідника, наведений розподіл суперечить нематеріальній сутності твору, яка визнана та обґрунтована в доктрині авторського права [18, с. 9].

На противагу такій позиції, Х. Ю. Тарасенко вважає аргументованим підхід законодавця щодо розподілу об'єктів авторського права на твори архітектури та ілюстрації, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються архітектури. Такий поділ, на думку вченої, зумовлений особливими вимогами щодо об'єктів для поширення на них правового режиму твору архітектури. Йдеться, зокрема про відповідність конкретного об'єкту (змістовних чи зовнішніх його характеристик) вимогам державних будівельних норм, містобудівної документації як подальша умова їх реального втілення на конкретній земельній ділянці в межах населеного пункту чи території України та подальшого використання за цільовим призначенням суспільством [19, с. 102].

Стосовно зазначеного вище варто відзначити, що, як було показано вище, подібний підхід до визначення об'єктів авторсько-правової охорони у сфері архітектури міститься у міжнародних актах та законодавстві багатьох іноземних держав. Тобто, законодавство про авторське право України у цьому питанні, загалом, базується на положеннях Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів та корелює із підходами, які відображені у національному законодавстві багатьох розвинених країн.

Варто зазначити, що подібний підхід сформувався історично: спочатку об'єктами охорони авторським правом виступали як такі креслення, плани, проекти у сфері архітектури. Але, в такому варіанті авторсько-правова охорона результатів творчої праці архітекторів, фактично, зводилася до заборони

несанкціонованого копіювання та деяких інших способів використання самих цих креслень (планів, проєктів тощо) як графічних творів. Як зазначається в літературі, до прийняття у 1990 році у США Закону про охорону авторського права на твори архітектури, автор архітектурного проєкту не мав права захисту авторських прав, якщо будівельну споруду було побудовано за оригінальними кресленнями та специфікаціями або за допомогою перегляду самої будівлі, за умови, що креслення та специфікації не були скопійовані. Порушники могли копіювати будівлі, не побоюючись, що проти них будуть вжиті заходи [20, с. 713].

Наведене вище дає підстави для висновку про відсутність достатніх підстав для зміни законодавства України про авторське право у напрямку вилучення з кола охоронюваних об'єктів ілюстрацій, карт, планів, креслень, ескізів, пластичних творів, що стосуються архітектури (будівництва). Хоча виокремлення зазначених об'єктів правової охорони поряд із творами архітектури не є бездоганним варіантом з позиції «теоретичної чистоти», проте такий варіант є виправданим із практичної точки зору, оскільки надає архітекторам ширші можливості правової охорони результатів їхньої творчої діяльності. Адже в такому випадку порушенням авторських прав буде вважатися не тільки використання виражених в архітектурному творі архітектурних рішень щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду й інтер'єру об'єкта архітектури, але і, до прикладу, відтворення креслень, планів, макетів тощо у друкованих виданнях, розміщення на вебсайтах в мережі Інтернет тощо. Зрештою, створені архітектором ескізи, креслення, макети тощо можуть в подальшому і не бути реалізованими в проєктній документації та (або) в об'єкті архітектури (у тому числі через невідповідність державним будівельним нормам, містобудівній документації). Але, це не повинно позбавляти архітектора правової охорони ескізів, креслень, макетів як таких від їх несанкціонованого використання третіми особами.

Щодо поняття твору архітектури в законодавстві України, то його нормативне визначення міститься у ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» твору архітектури – твір у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд, планів населених пунктів тощо (п. 57).

В літературі запропоновані доктринальні дефініції твору архітектури. Так, Є. А. Греков дійшов висновку, що в галузі архітектурної діяльності існує єдиний об'єкт авторського права – твір архітектури, під яким дослідник запропонував розуміти авторський задум щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду й інтер'єрів об'єкта архітектури або його частини, створений автором у процесі його творчої діяльності та втілений в одній або в кількох із наступних форм: креслення архітектурної частини проєкту, зафіксовані у матеріальній або електронній формі; макет або електронна модель об'єкта архітектури; об'єкт архітектури (крім малих архітектурних форм) [18, с. 4, 10].

У свою чергу, А. В. Вербицька пропонує два розуміння твору архітектури: через призму архітектурної діяльності і з позиції авторського права. На думку дослідниці, твір архітектури через призму авторського права – це специфічний

об'єкт авторського права, в якому матеріалізується авторський задум та рішення, що безпосередньо стосується архітектурного мистецтва (креслення, плани, макети, споруди, будівлі тощо), який може бути практично реалізований у процесі архітектурної діяльності [21, с. 209].

Важко погодитися із доцільністю виокремлення двох різних значень твору архітектури – з позиції авторського права і з позиції законодавства про архітектурну діяльність. Такий підхід призведе до розмивання суті цього поняття і не сприятиме чіткому і однозначному його розумінню на практиці. Законодавство про авторське право має оперувати єдиним поняттям «твір архітектури» і закріплювати режим правової охорони такого твору як об'єкта авторського права. При цьому норми, які стосуються авторських прав на твори архітектури, мали би бути закріплені у ЗУ «Про авторське право і суміжні права», а не, як сьогодні, бути розпорощеними по різних законах: частина – у ЗУ «Про авторське право і суміжні права», частина – в ЗУ «Про архітектурну діяльність». Це лише призводить до термінологічних та інших колізій у правовому регулюванні. У свою чергу, законодавство про архітектурну діяльність регулює останню як вид діяльності, оперуючи таким поняттям, як «об'єкт архітектури». Відповідно, у законодавстві про архітектурну діяльність не повинно міститися якогось іншого розуміння твору архітектури, так само, як в законодавство про авторське право не потрібно додатково вводити ще поняття «об'єкт архітектури».

Не зовсім правильним видається також розкриття сутності твору архітектури через поняття «авторський задум». Власне, поняття «авторський задум» вживається для позначення сформованих у свідомості автора образів, думок тощо, які не виражені в будь-якій об'єктивній формі. У цьому відношенні «авторський задум» є поняттям, яке у певному сенсі протиставляється твору, відмінне від нього, оскільки позначає те, що авторським правом не охороняється. З іншого боку, авторський задум, будучи вираженим у будь-якій об'єктивній формі, трансформується у твір – об'єкт авторського права.

З цих міркувань більш правильним є підхід, закріплений у ЗУ «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якого в основі визначення поняття «твір архітектури» лежить родове щодо нього, більш загальне поняття – «твір». До речі, чинний ЗУ «Про авторське право і суміжні права», на відміну від попереднього профільного закону, закріпив законодавче визначення поняття «твір» та такої його конститутивної ознаки, як «оригінальність». Виходячи із цього визначення, ознаками твору як об'єкта авторського права є:

- оригінальність – ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору;
- сфери творчої діяльності, в яких може бути створено твір – наука, література, мистецтво тощо;
- об'єктивна форма вираження – письмова, усна, матеріальна, електронна тощо.

Відтак, твір архітектури, будучи видом твору, має усі ті самі ознаки, що і будь-який твір, який охороняється авторським правом. З іншого боку, будучи видом твору, твір архітектури має низку видових відмінностей, які відрізняють його від інших творів. Із наведеної вище законодавчої дефініції твору архітектури випливають такі видові ознаки твору архітектури:

- сфера (галузь) творчої діяльності – спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень;

- форми вираження – креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі чи споруди, плани населених пунктів тощо.

Щодо першої із зазначених видових ознак, то тут законодавство є не достатньо послідовним. Адже, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», об'єктами авторського права є твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень (п. 11). Тобто в переліку об'єктів авторського права твори архітектури названі в одному пункті поряд із творами містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень, що дозволяє припустити, що в даному випадку законодавець розглядає перелічені види творів як окрему групу в системі об'єктів авторського права. Види творів, що належать до цієї групи, об'єднує два моменти.

По-перше, наявність в них, крім художнього (естетичного), також прикладного (утилітарного) елемента. Будівлі, споруди, парки та інші об'єкти, в яких врешті втілюються твори, перелічені в п. 11 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», призначені для задоволення конкретних утилітарних потреб людини. Це відрізняє їх від творів образотворчого мистецтва, таких як твори живопису, графіки, скульптури, які мають художньо-естетичну природу і практично позбавлені утилітарного елемента. У цьому аспекті звертає на себе увагу те, що в ст. 433 ЦК України твори архітектури передбачені в одному абзаці поряд із творами живопису, скульптури та графіки. З цього формально може випливати висновок про певну однорідність зазначених об'єктів з позиції системи об'єктів авторського права, що певною мірою підтверджується на рівні науково-практичних коментарів до ст. 433 ЦК України, де твори живопису, архітектури, скульптури та графіки розглядаються в якості однієї групи об'єктів авторського права – творів образотворчого мистецтва [22, с. 317; 23, с. 586; 24, с. 115]. Проте ЗУ «Про авторське право і суміжні права» містить інший підхід – в переліку видів творів, які є об'єктами авторського права (ч. 1 ст. 6), твори образотворчого мистецтва та твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень подані окремими пунктами. Закріплені у ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» визначення понять «твір образотворчого мистецтва» та «твір архітектури» теж вказують на самостійність цих категорій об'єктів. Це відповідає доктринальним позиціям, представленим у дисертаційних дослідженнях, присвячених проблематиці авторського права та твори образотворчого мистецтва [25, с. 4] та твори архітектури [18, с. 8-10; 21, с. 81-95].

З огляду на вищесказане, твори архітектури не мають відноситися до творів образотворчого мистецтва. У цьому відношенні ст. 433 ЦК України потребує приведення її у відповідність до ЗУ «Про авторське право і суміжні права» шляхом відмежування творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень від творів образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура) та закріплення їх окремим абзацом в ч. 1 ст. 433 ЦК України.

По-друге, твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень стосуються об'єктів, які прив'язані до відповідних зе-

мельних ділянок (будівлі, споруди, парки тощо), і розраховані, як правило, на їх одноразове використання. Це відрізняє зазначені об'єкти від творів ужиткового (декоративно-прикладного) мистецтва, які втілюються у певних рухомих речах (посуд, килими, ювелірні вироби і т.д.), виготовлених ручним чи промисловим способом, що допускає у тому числі їх багаторазове використання.

В межах групи об'єктів авторського права, передбаченої у п. 11 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» закон виокремлює такі їх види, як твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень. В літературі переважає підхід, відповідно до якого твори архітектури, твори містобудування та твори садово-паркового мистецтва розглядаються в якості окремих категорій об'єктів авторського права [21, с. 85; 26, с. 33; 27, с. 128; 28, с. 110; 29, с. 17]. Трапляються, однак, роботи, в яких пропонується інше бачення [19, с. 102, 187; 30, с. 13]. Проте є підстави підтримати першу із наведених позицій, оскільки вона враховує специфіку архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтного дизайну як відносно самостійних сфер творчої діяльності, що, відповідно, обумовлює особливості і результатів цих видів творчої діяльності. Отже, твори містобудування, садово-паркового мистецтва, та ландшафтних утворень є самостійними по відношенню до творів архітектури видами творів.

У законодавчому визначенні твору архітектури зазначено, що це «твір у галузі спорудження будівель». Тобто серед об'єктів, яких може стосуватися твір архітектури, не названо споруди. У законодавстві про архітектурну діяльність серед об'єктів архітектури розмежовуються будівлі і споруди. Відповідно, твір архітектури може стосуватися не тільки будівель, але й споруд (мости, естакади, тунелі, дамби тощо). Наприклад, в зарубіжній судовій практиці відомі кейси, де йшлося про авторське право на такі об'єкти, як мости [31], плавальні басейни [32, с. 79-80]. В Україні такі об'єкти, як мости, відкриті басейни, належать до інженерних споруд [33], проте це не повинно позбавляти їх авторсько-правової охорони як творів архітектури.

Однією із видових ознак твору архітектури є форми його об'єктивного вираження. Враховуючи стадійність створення об'єкта архітектури, його може бути виражено в електронній формі (наприклад, ескіз майбутнього об'єкта архітектури, записаний у вигляді файлу на жорсткому диску комп'ютера), у письмовій формі (наприклад, креслення у підготовленій проєктній документації), у речовій формі (наприклад, у збудованому об'єкті архітектури).

Свого часу у літературі було висловлено позицію, що твори архітектури як об'єкти авторського права можуть бути втілені виключно в таких об'єктивних формах (причому один твір архітектури може бути втілений в одній або одночасно в кількох із вказаних форм): кресленнях архітектурної частини проєкту, зафіксованих у матеріальній або електронній формі; макеті або електронній моделі об'єкта архітектури; об'єкті архітектури (крім малих архітектурних форм) [18, с. 4].

Загалом, наведена позиція враховує ті можливі форми об'єктивного вираження твору архітектури, які є актуальними станом на теперішній час. Проте обмежувати на рівні закону можливі об'єктивні форми вираження твору архітектури є недоцільним з огляду на те, що розвитком техніки і технологій

можуть з'явитися нові варіанти об'єктивного вираження твору архітектури.

Враховуючи наведене вище, законодавча дефініція поняття «твір архітектури» у п. 57 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» потребує внесення змін і, з урахуванням викладеного вище, може бути сформульована так: «твір архітектури – твір у галузі спорудження будівель та споруд у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд тощо».

У літературі слушно звертається увага на те, що один і той самий твір архітектури може існувати в різних об'єктивних формах вираження, які не становлять окремих об'єктів авторського права [18, 9-10; 29, с. 17]. Трапляється, однак, роботи, в яких твором архітектури пропонується вважати будівлі, споруди, проекти, рисунки, креслення, плани та макети, підготовлені для їх спорудження [34, с. 158]; креслення, а саме генеральний план, принципові рішення з вертикального планування, благоустрою та озеленення; плани фундаментів, поверхів, фасади, розрізи будинків та споруд, інтер'єри основних приміщень [30, с. 18]; будівлі, споруди (чи їх комплекси) та проектну документацію [19, с. 26, 97-98].

З цього приводу варто наголосити на необхідності розмежування самого твору архітектури та об'єктивної форми його вираження. Твір архітектури – це нематеріальний результат творчої діяльності автора, виражений в об'єктивній формі (креслення, макет, збудований об'єкт тощо). Проте останні не можуть ототожнюватися з самим твором архітектури. Загальноприйнятим є визнання нематеріальної природи об'єктів права інтелектуальної власності [35, с. 367-370; 36, с. 55-56], до яких відносяться і твори архітектури. Це прямо передбачено у ЦК України, глава 15 якого відносить об'єкти права інтелектуальної власності до нематеріальних благ. Проектна документація, збудована будівля чи споруда – це матеріальні об'єкти, в яких виражено (втілено) твір архітектури. Ставити знак рівності між твором архітектури і такими матеріальними об'єктами, – це те саме, що ототожнювати літературний твір із примірником книги, придбаним у книжковій крамниці, чи, скажімо, комп'ютерну програму із диском, на якому вона записана.

Вищезазначене розмежування має важливе правове значення. Адже, відповідно до ст. 419 ЦК України, ст. 10 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», авторське право і право власності на матеріальний, електронний (цифровий) об'єкт, в якому втілено (зафіксовано) твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального, електронного (цифрового) об'єкта, в якому втілено (зафіксовано) твір, не означає передання (відчуження) майнових прав на твір і навпаки.

Наприклад, якщо підрядник за договором підряду на проектні та пошукові роботи передав замовникові підготовлену проектну документацію, це не означає автоматичного переходу до замовника майнових авторських прав на твір архітектури, який втілений у такій проектній документації. Тому на практиці договори підряду на проектні та пошукові роботи часто містять умови (іноді доволі деталізовано – у вигляді окремого розділу договору) щодо передання замовнику майнових авторських прав на твір архітектури.

Висновки і пропозиції. Проведений вище аналіз дозволяє виснувати, що в цілому законодавство України, закріплюючи серед об'єктів авторського права твори архітектури, а також плани, ілюстрації, креслення, ескізи, пластичні

твори, що стосуються архітектури, відповідає підходам, які сформувалися щодо цього у міжнародних актах та в національному законодавстві багатьох іноземних країн. Твір архітектури, зважаючи на наявність в ньому крім художньо-естетичного, також утилітарного елементу, не може бути віднесений до творів образотворчого мистецтва. У зв'язку з цим, п. 1 ч. 1 ст. 433 ЦК України доцільно доповнити новим абзацом «твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтного дизайну», а в абзаці 7 слово «архітектури» виключити. В системі об'єктів авторського права твори архітектури разом із творами містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну, утворюють відносно самостійну групу, проте в межах цієї групи становлять окремий вид. Враховуючи це, запропоновано законодавче визначення твору архітектури у ЗУ «Про авторське право і суміжні права» викласти в такій редакції: «твір архітектури – твір у галузі спорудження будівель та споруд у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд тощо». Твір архітектури як нематеріальний результат творчої діяльності автора, виражений в об'єктивній формі, не може ототожнюватися із проектом, макетом, будівлею чи спорудою та іншими формами об'єктивного вираження твору архітектури.

Список використаної літератури

1. Convention de Berne pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques (1886). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/278701>.
2. Convention de Berne pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques. Acte de Berlin (1908). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/278699>.
3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
4. Дністрянський С. Цивільне право. Відень, 1919. Т. I. 1063 с. С. 919-920.
5. Copyright Act, 1911. [1 & 2 Geo. 5. Ch. 46]. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1911/46/pdfs/ukpga_19110046_en.pdf.
6. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/22226>.
7. Andrew S. Pollock. The Architectural Works Copyright Protection Act: Analysis of Probable Ramifications and Arising Issues. Nebraska Law Review. 1991. Vol. 70. Issue 4. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/188094777.pdf>.
8. United States Code, Title 17 - Copyrights, (17 U.S.C., amended up to Public Law № 117-263). <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/22356>.
9. Clark T. Thiel. The Architectural Works Copyright Protection Gesture of 1990, Or, «Hey, That Looks Like My Building!». DePaul Journal of Art, Technology & Intellectual Property Law. 1996. Vol. 7. Issue 1. URL: <https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1351&context=jatip>.
10. Code de la propriété intellectuelle. Adopté le 1er juillet 1992. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/22588>.
11. Law of Georgia No. 2112-IIS of June 22, 1999, on Copyright and Neighboring Rights. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/1762>.
12. Law of Lithuania on Copyright and Related Rights № VIII-1185 of May 18, 1999. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21605>.
13. Law of Moldova on Copyright and Related Rights № LP230/2022 of July 28, 2022. <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21987>.
14. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz) UrhG vom 9. September 1965. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21825>.
15. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

16. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
17. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 року № 687-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.
18. Греков Є. А. Авторське право на твори архітектури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ: НДІ приватного права і підприємництва АПРн України, 2007. 20 с.
19. Тарасенко Х. Ю. Охорона прав інтелектуальної власності у сфері будівництва: дис. ... д-ра філософії у галузі знань 08 – Право. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 243 с.
20. Mann Ph., Denoncourt J. Copyright issues on the protection of architectural works and designs. 25th Annual Conference of Association of Researchers in Construction Management (ARCOM), September 2009, Albert Hall. Nottingham, 2009. P. 713. URL: <https://centaur.reading.ac.uk/4621/1/Mann-Denoncourt.pdf>.
21. Вербицька А. О. Твір архітектури як об'єкт авторського права: дис. ... канд. юрид. наук. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. 237 с.
22. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. Київ: Істина, 2004. 928 с.
23. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 ч. Ч. 1. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2004. 692 с.
24. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 4: Право інтелектуальної власності / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків: Екус, 2023. 616 с.
25. Чурпіта Г. В. Авторське право на твори образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ: НУВС, 2003. 20 с.
26. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І. М. та ін. Київ: К.І.С., 2018. 424 с.
27. Інтелектуальне право України: підручник / за заг. ред. О. С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 608 с.
28. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 6: Право інтелектуальної власності / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисяк Л. С., 2011. 592 с.
29. Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПРнУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2017. 150 с.
30. Мироненко Н., Работягова Л. Твір архітектури як об'єкт договірних відносин. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 6. С. 10-18.
31. Copyright issues in the protection of architectural works / IPSnipe. June 5, 2015. URL: <https://ipsnipe.wordpress.com/2015/06/05/copyright-issues-in-the-protection-of-architectural-works/>
32. Bently L., Sherman B. Intellectual Property Law. 4-th edition. Oxford University Press, 2014. 1296 p.
33. Класифікатор будівель і споруд НК 018:2023, затверджений Наказом Міністерства економіки України від 16 травня 2023 року № 3573. URL: [https://mtu.gov.ua/files/shadura/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97_\(%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE_%D0%97%D0%90%D0%A2%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%96%D0%A3%D0%AE%D0%A2%D0%AC\)_%D0%9D%D0%9A018_3573.pdf](https://mtu.gov.ua/files/shadura/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97_(%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE_%D0%97%D0%90%D0%A2%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%96%D0%A3%D0%AE%D0%A2%D0%AC)_%D0%9D%D0%9A018_3573.pdf).
34. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
35. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 3: Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. 760 с.
36. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 522 с.

- [in Ukrainian].
27. Yavorska, O. St. (Ed.). (2016). Intellectual Law of Ukraine. Ternopil: Pidruchnyky i Posibnyky [in Ukrainian].
  28. Spasybo-Fateeva, I. V. (Ed.). (2011). Civil Code of Ukraine: scientific and practical commentary. (Vol. 6: Intellectual Property Law). Kharkiv: IE Lysyak L.S. [in Ukrainian].
  29. Shtefan, A. S. (2017). Copyright and Related Rights: Features of Legal Protection, Realization, and Defense. Kyiv: RDI of Intellectual Property of NALS of Ukraine, L.L.C. «NVP Interservis» [in Ukrainian].
  30. Myronenko, N., Rabotyagova, L. (2013). Architectural Work as a Subject Matter of Contractual Relations. Theory and Practice of Intellectual Property. 6, 10-18 [in Ukrainian].
  31. IPSnipe. (2015, June 5). Copyright issues in the protection of architectural works. URL: <https://ipsnipe.wordpress.com/2015/06/05/copyright-issues-in-the-protection-of-architectural-works/>
  32. Bently, L., Sherman, B. (2014). Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press.
  33. Classifier of buildings and structures NC 018:2023. (2023, May 16). URL: [https://mtu.gov.ua/files/shadura/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97_\(%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE_%D0%97%D0%90%D0%A2%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%96%D0%A3%D0%AE%D0%A2%D0%AC\)_%D0%9D%D0%9A018_3573.pdf](https://mtu.gov.ua/files/shadura/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97_(%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8_%D1%89%D0%BE_%D0%97%D0%90%D0%A2%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%96%D0%A3%D0%AE%D0%A2%D0%AC)_%D0%9D%D0%9A018_3573.pdf) [in Ukrainian].
  34. Drobyazko, V. S., Drobyazko, R. V. (2004). Intellectual Property Law. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
  35. Kuznetsova, N. S. (Ed.). (2013). Legal Doctrine of Ukraine. (Vol. 3: Private Law Doctrine of Ukraine). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
  36. Yakubivskyy, Ih. Ye. (2018). Acquisition, Exercising and Protection of Intellectual Property Rights in Ukraine. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].

Стаття надійшла 15.11.2024 р.

I. Ye. Yakubivskyy, Doctor of Juridical Sciences, Professor
 Ivan Franko Lviv National University
 the Department of Civil Law and Procedure
 1 Universytetska St, Lviv, 79000, Ukraine
 e-mail: yakubivskyy@gmail.com
 ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5322-249X>

ARCHITECTURAL WORKS AND THEIR PLACE IN THE SYSTEM OF COPYRIGHT OBJECTS

Summary

The relevance of studying the problems of copyright on architectural works is due to the strengthening of the role of intellectual property as an important factor of economic and social development, as well as the process of updating (recodification) of civil legislation in the direction of its approximation to European standards. Architectural works did not immediately become objects of copyright protection, but as of today they are enshrined as such both in international acts and at the level of national legislation of most modern countries of the world. This raises questions about the copyright nature of an architectural work and its place among copyright subject matters. These issues have already become the subject of scientific researches by domestic and foreign scientists, but as of today they have not received a final solution. The article draws attention to the fact that the legislation of Ukraine, as well as the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works and the legislation of many other coun-

tries, recognizes as objects of copyright, on the one hand, works of architecture themselves and, on the other hand, drawings, illustrations, plastic works, etc. related to architecture (construction). Arguments are given in favor of such approach and the expediency of its preservation in the legislation of Ukraine. The inexpediency of attributing a work of architecture to works of fine art is emphasized. The conclusion is made that in the system of copyright subject matters, works of architecture, together with works of urban planning, garden and park art and landscape design, form a relatively independent group, but within this group they constitute a separate kind. Proposals are formulated to improve the legislative definition of a work of architecture. A distinction is made between a work of architecture, on the one hand, and design documentation, a building, a structure, etc. as material objects in which such work is expressed.

Keywords: intellectual property; copyright; copyright object; originality; objective form of expression; architectural work; project documentation; building; structure; work of fine art.